DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Det vesttyske betalingsbalanceoverskud. – Konjunktursituationen i Italien. – Forhandlingerne på arbejdsmarkedet i Norge og Sverige.

DET VESTTYSKE BETALINGSBALANCEOVERSKUD

I sidste nummer af Økonomi og Politik blev der givet et flygtigt overblik over den internationale økonomiske situation, således som denne blev bedømt ved begyndelsen af 1964. Som helhed er konjunkturbilledet ikke væsentligt forandret siden. I USA viser de seneste oplysninger en betydelig styrke i konjunkturfremgangen, og samtidig har betalingsbalancen næsten været i ligevægt i årets første kvartal. Selv om dette ikke indebærer, at de amerikanske valutatab vil ophøre i nær fremtid – uofficielle forudsigelser samler sig om et samlet underskud på 1,5–2 mia $ i 1964 – betyder det dog, at dette problem vil komme til at indtage en mindre fremskudt plads i den internationale økonomiske debat end i det sidste par år. I UK er den samlede efterspørgsel tydeligvis også i stærk vækst; gennem en beskeden forhøjelse af forbrugsafgifterne har den engelske regering ved budgetforelæggelsen i april søgt at lægge en dæmper på udviklingen, således at væksten i efterspørgslen nedbringes fra de ca. 6 % p. a., som har været tempoet siden midten af 1963, til de 4 %, som Det nationale Udviklingsråd (NEDC) har fastlagt som målsætning for den britiske økonomi frem til 1966. UK's betalingsbalance vil svækkes i 1964, men dog næppe så kraftigt, at det skulle give anledning til alvorlige bekymringer for pundets stilling.

Medens der i de senere år har været en tendens til uligevægt i betalingerne mellem på den ene side USA (og undertiden UK) og på den anden side de kontinentaleuropæiske lande, er det ikke herfra, at de mest iøjnefaldende farer lurer i 1964. Til gengæld er tegnene på uligevægt i betalingerne mellem de kontinentaleuropæiske lande – og især blandt medlemslandene i Det europæiske økonomiske Fællesskab (CEE) – efterhånden blevet foruroligende. Dette viser sig især ved en fornyet opsvulmen af det vesttyske overskud og ved et meget stort underskud på Italiens betalingsbalance, en udvikling, der i begge lande for nylig har nødvendiggjort ændringer i den økonomiske politik.

I Forbundsrepublikken Tyskland giver udviklingen i den indre efterspørgsel ikke anledning til bekymringer. Men eksporten har siden midten af 1963 været inde i en så kraftig opgang, at det samlede konjunkturbillede har måttet revideres. Eksportfremgangen og de forøgelser af investeringer og forbrug, som den trækker med sig, har fået forbundsøkonomiministeriet til at revidere sit skøn over den sandsynlige vækst i bruttonationalproduktet i indeværende år fra 4,5 til 6%. Dette synes ikke i sig selv at indebære nogen overanspændelse for den tyske økonomi; nok er der knaphed på arbejdskraft og nogen lønglidning, men produktivitetsfremskridtene er fortsat meget betydelige, og mulighederne for at tiltrække udenlandsk arbejdskraft ikke udtømte, hvad sidste års indvandringstal fra Spanien, Tyrkiet, Grækenland og Nordafrika antyder. Men det indebærer et overskud på den tyske vare- og tjenestebalance af hidtil ukendt omfang; handelsbalanceoverskuddet anslås nu til 9 mia. DM i 1964 mod 3,5 og 6,0 mia. DM i hhv. 1962 og 1963. Et sådant overskud vil skabe forventninger om en revaluering af den tyske valuta og dermed føre til en nettokapitalimport, således at ophobningen af valutareserver vil blive meget voldsom. Dette er ikke ønskeligt; dels vil det bidrage til at øge likviditeten i Forbundsrepublikken på et tidspunkt, hvor hensynet til den indre stabilitet snarest tilsiger en likviditets-

TABEL 1

Den regionale fordeling af det tyske handelsbalanceoverskud of stigningstakten i vareeksporten.

Lande eller landegrupper	Handelsbalancesaldo[1])		Ændring i eksport i f. t. året før (pct.)[2])			
	1962	1963	1962	1963	1963	
	mill. DM				1. halvår	2. halvår
Italien	+ 371	+1763	+21	+33	+25	+41
Frankrig	+ 170	+ 937	+14	+18	+15	+21
Nederlandene	+ 687	+ 929	+ 3	+17	+ 8	+26
Belgien–Luxembourg	+ 818	+ 783	+10	+16	+10	+21
CEE-lande i alt	+2046	+4412	+11	+21	+10	+27
UK	− 397	− 259	− 8	+13	+11	+16
Schweiz	+2290	+2563	+10	+ 7	+ 5	+ 9
Sverige	+ 669	+ 967	+ 2	+12	+ 8	+16
Andre OECD-lande i Europa	+3845	+4111	+ 2	+ 4	+ 4	+ 4
Europæiske OECD-lande	+8453	+11794	+ 7	+14	+10	+18
USA og Canada	−3498	−3961	+ 9	+ 7	+ 5	+ 9
Andre lande	−1478	−1801	− 5	0	− 5	+ 5
I alt	+3477	+6032	+ 4	+10	+ 6	+14

[1]) Opgjort på produktions- og forbrugs-lande. [2]) Opgjort på forbrugslande.

Kilde: Geschäftsbericht der Deutschen Bundesbank für das Jahr 1963 p. 27.

stramning, dels er modstykket til en sådan udvikling en svækkelse af andre landes valutariske bevægelsesfrihed.

Når man ser på sammensætningen af det tyske handelsbalanceoverskud igennem det sidste par år, er det ikke vanskeligt at identificere årsagerne til den stærke stigning i 1963. Den helt overvejende del af forøgelsen af overskuddet skyldes udviklingen i samhandelen med de øvrige CEE-lande, i første række Italien og Frankrig. Der er utvivlsomt ikke ringe vægt i det synspunkt, som tyske forhandlere utrætteligt fremfører i CEE og andetsteds, at de ikke ville have særlige problemer, hvis de ikke havde været nødt til at importere de to store CEE-partneres inflation. Denne udvikling er fortsat ind i 1964; sammenlignet med den tilsvarende periode i 1963 øgedes det tyske handelsbalanceoverskud med i alt 1200 mill. DM i januar-februar, og heraf skyldtes 730 mill. DM større overskud i samhandelen med Italien, Frankrig og Nederlandene.

Selv om der i Frankrig og Italien er sket en vis stramning af den økonomiske politik, er det ikke sandsynligt, at der i løbet af 1964 vil ske en klar vending i den iagttagne udvikling. Fra tysk side vil der ikke blive taget skridt, der væsentligt vil modificere udviklingen i efterspørgslen. Alt, hvad man har foretaget sig internt, er at udskyde ikrafttrædelsen af lempeligere afskrivningsregler i byggeriet og at mane til tilbageholdenhed med lønkrav. Til oktober udløber en række større overenskomster på arbejdsmarkedet, hvor man må vente betydelige lønkrav, som arbejdsgiverne i alt fald ikke vil kunne afvise under henvisning til eksportvanskeligheder. Men virkningerne af sådanne lønforhøjelser vil selvsagt først blive mærkbare i 1965, og indtil da vil det tyske omkostningsniveau sikkert vise større stabilitet end andetsteds inden for CEE. Mulighederne for gennem ensidige toldnedsættelser at fremme importen er efterhånden begrænsede, og andre indgreb over for vare- og tjenestebalancen skal man næppe vente fra tysk side. Navnlig har alle ansvarlige instanser med forbundskansler Erhard i spidsen gentagne gange afvist en revaluering af DM som en udvej.

At den tyske regering finder det vanskeligt at gribe ind med større effekt over for en udvikling, som de finder CEE-partnerne ansvarlige for, kan ikke undre, især ikke på baggrund af forbundsdagsvalget i 1965. Men naturligvis er de tyske myndigheder ikke uvillige til at gribe ind over for den private kapitalimport, der har ledsaget forøgelsen af handelsbalanceoverskuddet. Såvel den langfristede kapitalimport, der for størstedelens vedkommende består af udlændinges køb af tyske obligationer, som den kortfristede import, der har form af udlændinges opbygning af bankindskud i tyske banker, steg i 1963 netto med omkring 1 mia. DM. Ved at fjerne en væsentlig del af denne uønskede kapitalimport kan de tyske myndigheder således yde et bidrag til stabiliseringen af det internationale betalingssamkvem, samtidig med at de begrænser den indenlandske likviditet. De penge-

og valutapolitiske indgreb, som man i denne omgang har benyttet sig af i Forbundsrepublikken, gør derfor krav på interesse. Med den stigende betydning, som de internationale kapitalbevægelser har fået for den valutariske stabilitet i de større lande, må mulighederne for at bremse skadevirkningerne af sådanne kapitalbevægelser samtidig blive ret afgørende for den holdning til en liberalisering på dette område, som de mere »restriktionsvenlige« lande, deriblandt Danmark, vil indtage i de kommende år.

Der skete som nævnt i 1963 en stærk forøgelse af udlændinges køb af tyske obligationer. Denne forøgelse lader sig ikke umiddelbart forklare ud fra rentebevægelserne i Forbundsrepublikken og andetsteds. Afkastet af tyske langfristede obligationer har siden begyndelsen af 1962 ligget ret stabilt omkring et niveau på 6 % p. a., hvilket er væsentligt mere, end man kan opnå af tilsvarende papirer i Schweiz og Nederlandene og noget mere end den effektive rente i Frankrig, Italien og UK. Det væsentlige er imidlertid, at der ikke i 1963 skete en sådan forskydning i det relative afkast, at det kan forklare forøgelsen af den tyske kapitalimport. Nok er der en sammenhæng mellem renteforskelle og kapitalbevægelsernes retning, men på kort sigt giver rentebevægelserne kun meget begrænset vejledning for en vurdering af kapitalbevægelsernes omfang. Når man ser på sammensætningen af de udenlandske nettoobligationskøb, jvf. tabel 2, kan dette ikke give anledning til undren. Det viser sig nemlig her, at såvel de samlede nettokøb som stigningen fra 1962 til 1963 hidrører fra tre lande: Schweiz, Neder-

TABEL 2

Udlændinges nettokøb af fastforrentede værdipapirer i Forbundsrepublikken Tyskland[1]).

(mill. DM)

Lande eller landegrupper	1960	1961	1962	1963
Belgien–Luxembourg	166	67	136	423
Frankrig	5	3	−9	12
Italien	5	4	14	6
Nederlandene	527	96	113	202
CEE-lande i alt[2])	706	154	287	620
Schweiz	510	151	375	1186
UK	56	−3	20	14
Øvrige OECD-lande i Europa	39	−33	−1	36
Europæiske OECD-lande	1311	269	681	1856
USA	28	−50	6	19
Andre lande	34	84	35	116
I alt	1373	303	722	1991

[1]) Fordelt efter købernes valutariske status. [2]) Incl. Den europæiske Investeringsbank.
Kilde: Geschäftsbericht der Deutschen Bundesbank für das Jahr 1963, p. 25.

landene og Belgien-Luxembourg. De schweiziske køb afspejler formentlig kun i meget ringe udstrækning schweiziske statsborgeres transaktioner; i det væsentlige må de store køb forklares som et resultat dels af kapitalflugten fra Italien, der som en mellemstation har benyttet Schweiz, dels af omplaceringer, som andre internationale spekulanter har foretaget i forventning om en revaluering af DM. Også skatteovervejelser kan have spillet en rolle, som de helt tydeligt har gjort det for de belgiske købs vedkommende, idet man i januar 1963 forhøjede den belgiske kildeskat af renter og udbytter.

Det er klart, at det i denne situation ikke ville gøre større gavn at søge det tyske renteniveau presset lidt nedad. De tyske myndigheder har da også grebet til andre midler, ikke mindst da den indre konjunktursituation ikke kan siges at være moden for en rentesænkning. Hovedmidlet har været indførelsen af en kildeskat på 25 % på afkastet af tyske værdipapirer i udenlandsk eje. På papiret ser forholdsreglen måske ikke særlig effektiv ud, idet Forbundsrepublikken har dobbeltbeskatningsaftaler med de fleste europæiske lande, herunder Schweiz, således at de pågældende udlændinge i princippet kan få den erlagte skat refunderet andetsteds. Under alle omstændigheder medfører dette besvær for obligationsejerne, men dernæst rammer det naturligvis udlændinge, der ikke opgiver de indtjente renter i skat. Såfremt der har været latinamerikanske og mellemøstlige investorer med overvejelser om at købe tyske papirer, er den ny kildeskat også effektiv, idet der ikke findes dobbeltbeskatningsaftaler med disse lande. Under alle omstændigheder medførte offentliggørelsen af de tyske myndigheders skridt en mærkbar reaktion på børsen, så kraftig, at dele af den tyske presse rejste tvivl om, hvorvidt markedet kunne bære det foretagne indgreb. Kurserne rettede sig dog hurtigt igen, men Bundesbanken har meddelt, at der siden slutningen af marts, hvor skatten blev gennemført, har været nettosalg af obligationer fra udlændinge. Man har også på anden måde gjort det vanskeligere for udlædninge at erhverve tyske obligationer; de bankkonsortier, der arrangerer offentlige myndigheders emissioner, vil således først åbne tegningen for udlændinge seks dage efter, at den er åbnet for valutaindlændinge – altså når lånene i normale tilfælde allerede vil være overtegnet. Endelig tilstræber man også at gøre det lettere for udlændinge at emittere obligationslån i Forbundsrepublikken, eventuelt ved at afskaffe skatten på emission af private lån.

For at nedbringe omfanget af den kortfristede kapitalindstrømning har man ligeledes truffet en række forholdsregler, hvoraf den vigtigste er forhøjelsen af kassereservekrav over for udenlandske bankindskud til det i lovgivningen fastsatte maksimum. Man har samtidig opmuntret bankerne til at øge deres likvide fordringer i deres udenlandske gæld ved at tillade dem at medregne sådanne fordringer i deres udenlandske gæld ved beregningen

af kassereservekravene. Endelig har man forbudt bankerne at forrente udenlandske indskud ikke blot på anfordring, men også på tid.

Det er endnu for tidligt at vurdere virkningen af disse forholdsregler, der blev iværksat i slutningen af marts. Forbundsrepublikken har traditionelt været et af de mest liberale lande i sit syn på de internationale kapitalbevægelser, og de nye skridt markerer ikke noget brud på denne linie. Også i udlandet må man med opmærksomhed følge de tyske forsøg på indirekte at kontrollere kapitalbevægelserne. Det er af stor betydning for den internationale valutariske stabilitet, at forsøgene får held til at reducere og helst bremse kapitalimporten til Forbundsrepublikken i 1964. Men selv om disse forventninger skulle blive opfyldt, vil det tyske betalingsbalanceoverskud i indeværende år være en yderst alvorlig belastning for valutasamarbejdet.

KONJUNKTURSITUATIONEN I ITALIEN

Italien har i en årrække været inde i en fantastisk hurtig økonomisk udvikling, men i det sidste par år er mangelen på stabilitet blevet stadigt mere iøjnefaldende. Dette er sket i en periode, hvor tillige politiske nydannelser – især i forbindelse med regeringssamarbejdet mellem de kristelige demokrater og socialisterne – har påkaldt stærk interesse også i udlandet. Der er en klar sammenhæng mellem den økonomiske uligevægt og de politiske eksperimenter, eller rettere: de har den fælles årsag, at en ny klasse af arbejdere og andre lønmodtagere søger at sikre sig en mere tidssvarende økonomisk og politisk indflydelse i det italienske samfund.

Tal, der belyser det sidste tiårs økonomiske udvikling, forekommer næsten utrolige. Industriproduktionen var i 1963 omkring to og en halv gang så stor som i 1952; op imod 3 millioner mennesker overgik i denne periode fra beskæftigelse – eller mangel på sådan – i landbruget til byerhvervene, og dermed ikke blot til en højere levestandard, men også til en fuldstændigt anden livsform.

Frem til 1961 viste denne forbløffende industrielle ekspansion ingen åbenlyse tegn på uligevægt. Trods betydelige lønstigninger var omkostningsniveauet nærmest stabilt i hele denne periode, idet det forcerede investeringstempo sikrede en meget hurtig produktivitetsstigning. Investeringerne og eksporten var de drivende kræfter i ekspansionen, og virksomhedernes indtjening syntes ikke at kende nogen grænser. Ledigheden var faldende, efterhånden som byervervene sugede arbejdskraften ud fra landdistrikterne, men dog fortsat så betydelig, at et egentligt pres på arbejdsmarkedet ikke var i sigte.

Tabel 3 giver i sammentrængt form et billede af de vældige forskydninger, som er sket under de seneste års økonomiske vækst. Det private forbrug har gradvis overtaget den dominerende rolle; medens stigningen i det

TABEL 3

Væksten i den samlede efterspørgsel i Italien.

	Årlig stigning (løbende priser) i pct. af stigningen i den samlede efterspørgsel			
	1960	1961	1962	1963
Privat forbrug	34,5	42,9	50,4	57,1
Offentligt forbrug	9,7	11,2	15,2	17,9
Bruttoinvesteringer, excl. boligbyggeri	30,5	16,6	13,3	7,8
Boligbyggeri	1,3	9,4	9,0	6,3
Eksport	24,0	19,9	12,0	10,9
Stigning i den samlede efterspørgsel	100	100	100	100

Kilde: Economic Surveys by the OECD: Italy 1963-64.

private forbrug i 1960 kun udgjorde 34 % af den samlede efterspørgselsforøgelse, var det tilsvarende tal i 1963 57 %. Samtidig steg også det offentlige forbrugs andel af efterspørgselsstigningen, medens investeringerne og eksporten fik mindre betydning.

En sådan udvikling er i og for sig ikke overraskende. Forbundsrepublikken Tyskland var i årene 1960 til 1962 igennem en lignende fase. I begge tilfælde har der været tale om en kraftig omfordeling fra erhvervsindkomster til lønindkomster efter en lang periode med hurtig økonomisk vækst og meget gunstige indtjeningsforhold i erhvervslivet. Det forbavsende i det italienske tilfælde er styrken i denne proces; i 1963, hvor uligevægtstendenserne blev så foruroligende, at den hidtidige ekspansive økonomiske politik måtte lægges om, steg bruttonationalproduktet i faste priser med knap 5 % eller noget mindre end de nærmest foregående år, medens den samlede efterspørgsel i løbende priser øgedes med ikke mindre end 16 %. Der var en stigning i forbrugerpriserne på godt 8 pct. og et voldsomt sving på vare- og tjenestebalancen. Den første opgave for den under mange vanskeligheder dannede koalitionsregering blev således at dæmpe den økonomiske aktivitet, en opgave, som man tog de første skridt til at løse i februar måned.

Når prisstigningerne blev så markante i 1963, skyldtes det ikke alene, at presset på arbejdsmarkedet øgedes, men også at produktionen af en række landbrugsvarer var stagnerende, bl. a. som følge af den dårlige høst i 1962 og det kolde vejr i begyndelsen af året. For at dæmpe de kraftige prisstigninger på især de animalske landbrugsvarer, lod de italienske myndigheder importen vokse meget stærkt; Danmark har været blandt de lande, der har nydt godt heraf, idet den danske kødeksport til Italien i 1963 steg med en kvart milliard kroner. En anden årsag til lønstigningerne har været, at man regulerer minimallønningerne – og dermed i praksis hele lønniveauet – efter et forældet pristal baseret på forbrugssammensætningen i 1938; dette pristal har haft en systematisk tendens til at stige hurtige end de

faktiske leveomkostninger. Man er nu begyndt at beregne et nyt og mere tilfredsstillende indeks, men det kan først tages i brug på arbejdsmarkedet, når de gældende overenskomster udløber. Så sent som i februar i år udløstes en ny dyrtidsportion på et par procent til lønmodtagerne.

Endnu mere iøjnefaldende end stigningen i lønniveauet på ca. 15 % i 1963 var udviklingen på betalingsbalancen. Eksporten begyndte at stagnere på i alt fald to vigtige områder: landbrugsvarer og biler. Sjældent har man vel set en så tydelig manifestation af sammenhængen mellem den indre aktivitet og eksporten; efterspørgslen på hjemmemarkedet var simpelthen så stærk, at producenterne ikke fandt det muligt endsige rentabelt at fortsætte fremgangen i eksporten. At det ikke er i en forringelse af den italienske industris konkurrenceevne, at man skal finde forklaringen på den aftagende vækst i eksporten, antydes derved, at eksporten af investeringsvarer, der må antages at være særligt følsom over for forskydninger i konkurrenceevnen, har klaret sig relativt bedst; på dette område var den indenlandske efterspørgsel som nævnt mere moderat end for forbrugsvarernes vedkommende.

På importsiden er det på ny udviklingen for landbrugsvarer og biler, der falder i øjnene; stigningen for disse to varegrupper var hhv. 57 og 79%, medens forøgelsen af den samlede import androg godt 24 %. Ud over det indenlandske efterspørgselspres har også toldafviklingen inden for CEE spillet en rolle. Italien havde i udgangssituationen det højeste toldniveau blandt CEE-landene og har således ikke blot måttet lette adgangen for fællesmarkedspartnernes varer gennem den indre toldafvikling i CEE, men har måttet imødese øget konkurrence også andetsteds fra i forbindelse med tilnærmelser til den fælles ydre toldtarif. En sådan yderligere tilnærmelse blev foretaget pr. 1. juli 1963.

Samtidig med at vare- og tjenestebalancen udviste et underskud på op imod en milliard dollars – efter at have været i ligevægt i 1962 – voksede nettokapitaleksporten faretruende. Igennem hele året var der en betydelig udstrømning af kapital, især til Schweiz, stærkest dog omkring dannelsen af den nye regering og i forbindelse med debatten af et lovforslag om en skærpelse af beskatningen af renter og udbytter. Regeringen modificerede i øvrigt stærkt dette forslag som en indrømmelse over for den voldsomme kritik fra finanskredse. En ejendommelighed i denne beskatning består til trods for de forstyrrelser, som den gav anledning til i 1963: afkastet af værdipapirer i udenlandsk eje er ikke omfattet af den upopulære kildeskat (»cedolare«). Denne privilegerede stilling for udlændinge førte til den ejendommelige trafik i 1963, at italienere udførte liresedler til Schweiz, hvorefter de gennem schweiziske banker købte italienske værdipapirer; den italienske centralbank måtte tilbagekøbe sedler for omkring halvanden milliard dollars fra Schweiz, og det skønnes, at størstedelen heraf vendte tilbage til det

italienske kapitalmarked i form af køb fra valutaudlændinge. En del er dog uden tvivl blevet i Schweiz eller er søgt videre til det vesttyske kapitalmarked, således som omtalt ovenfor.

For at undgå en for brutal virkning på den indenlandske likviditet tillod den italienske centralbank, at det store betalingsbalanceunderskud i de første otte måneder af 1963 næsten udelukkende blev finansieret gennem de private bankers udenlandske låntagning, især på det kortfristede Eurodollarmarked. Ultimo august havde bankerne oparbejdet en gæld på nær ved 1,4 mia. $, men herefter standsede centralbanken yderligere låneoptagelser, således at faldet i valutareserverne i årets sidste måneder slog igennem i den indenlandske likviditet.

Virkningen af faldet i valutareserne er i nogen grad blevet opvejet af den likviditetsforøgelse, der er udgået fra de offentlige finanser. En bedømmelse af den aktivitetspåvirkning, der udgår fra disse, er vanskelig derved, at bevillingerne til offentlige anlægsarbejder først udnyttes med betydelig forsinkelse, således at der til enhver tid er en upålidelig sammenhæng mellem de årlige finansloves tal og de faktiske indtægter og udgifter. Der kan dog ikke være tvivl om, at de offentlige udgifter løbende oversteg indtægterne i 1963. Hertil kom den likviditetsforøgende virkning af nationaliseringen af elektricitetsforsyningen (ENEL), idet staten påbegyndte opkøb af privatejede aktier.

Regeringen forelagde i januar budgetforslag for det finansår, der tager sin begyndelse 1. juli 1964; man regnede der med en lille nedbringelse af underskuddet på drifts- og anlægsbudgettet i forhold til 1963–64. Siden

TABEL 4

Italiens betalingsbalance.

	1962	1963	1962		1963	
			1	2	1	2
Handelsbalancens saldo (importen f. o. b.)	−877	−1779	−378	−499	−826	−953
Tjenesteydelser, netto	+877	+ 834	+259	+618	+262	+572
Varer og tjenester, netto	0	− 945	−119	+119	−564	−381
Ensidige overførsler, netto	+294	+318	+144	+150	+147	+171
Løbende poster (netto)	+294	− 627	+ 25	+269	−417	−210
Kapitalbevægelser samt fejl og udeladelser	−244	− 617	−137	−107	−263	−354
I alt	+ 50	−1244	−112	+162	−680	−564
Modsvaret af ændring i:						
officielle valutareserver	+480	− 594	−142	+622	−143	−450
private bankers nettostilling over for udlandet	−430	− 650	+ 30	−460	−537	−114

Kilde: Economic Surveys by the OECD: Italy 1963–64.

har man imidlertid vedtaget at omlægge finansåret til kalenderårsbasis og foretage en række ændringer i budgetproceduren, således at der ikke formelt vil blive vedtaget nogen finanslov for andet halvår 1964. Det er derfor endnu vanskeligere end sædvanligt at danne sig et overblik over udviklingen i de offentlige finanser gennem indeværende år, men regeringen tilkendegav ved den stramning af den økonomiske politik, som blev gennemført i februar, at underskuddet gradvis ville blive nedbragt, dels gennem de afgiftsforhøjelser på biler og benzin, som da blev vedtaget, dels gennem udskydelse af offentlige investeringer.

Der har været megen diskussion i Italien og i udlandet om tilstrækkeligheden af de ret moderate finanspolitiske indgreb, som er foretaget. Ud over afgiftsforhøjelserne har regeringen sat udbetalingsprocenten ved afbetalingskøb op til 30, hvorved man håber at have dæmpet forbrugernes lyst til at erhverve de stærkt valutakrævende varige forbrugsgoder. Endelig har man i april dekreteret, at importører af forbrugsvarer må betale disse inden for 30 dage fra indførselstidspunktet, en form for maskeret importkontrol, som også andre lande i betalingsbalancevanskeligheder tidligere har fundet det bekvemt at anvende, jfr. de deponeringsordninger, der herhjemme blev sat i værk i 1950'erne.

Set på baggrund af inflationstendenserne og betalingsbalanceunderskuddet forekommer det at være særdeles moderate skridt, den italienske regering hidtil har taget. Den politiske situation gør imidlertid den udviste forsigtighed forståelig. Selv om alternativer til den nuværende regeringskoalition er vanskelige at få øje på, hviler den nye regering på et spinkelt grundlag. Den blev dannet under stærk mistillid fra forretningsverdenen, hvis forståelse for konjunkturstabiliserende indgreb og offentlig langtidsplanlægning naturligt nok er yderst begrænset efter en årrække i næsten uindskrænket og lukrativ frihed. Der måtte i denne situation være snævre grænser for, i hvilken udstrækning den nye regering ville være villig til at lægge sig ud også med den øvrige del af befolkningen gennem en stærkt forbrugsbegrænsende politik, ikke mindst da regeringen så sin egen eksistensberettigelse som nært knyttet til gennemførelsen af et økonomisk langtidsprogram med hurtig – eller i alt fald ikke langsommere – vækst. Hertil kommer, at det egnsudviklingsprogram, som den nye regering lægger stor vægt på, ville blive bragt i alvorlig fare gennem et skarpt konjunkturomslag.

Det er endnu for tidligt at bedømme virkningen af de gennemførte foranstaltninger. Bilsalget faldt dramatisk omkring forhøjelsen af afgifterne, men dette skyldtes tilsyneladende snarere tvivl om afgiftens endelige højde – lovforslaget blev modificeret under behandlingen i parlamentet – end nogen definitiv reaktion i forbruget. Den sidste tids pressemeddelelser tyder dog på, at efterspørgselspresset som helhed synes aftagende, samt at lønniveauet ikke længere er helt i samme bevægelse som i 1963. Der kan imid-

lertid ikke være tvivl om, at prisstigningerne også i 1964 vil blive betydelige, og at underskuddet på vare- og tjenestebalancen ikke kan nedbringes mærkbart i indeværende år. Selv om det forekommer problematisk, kan man endnu ikke udelukke, at den økonomiske udvikling gradvis kan komme under kontrol, således at væsentlige nye indgreb undgås. Da forudsætningerne for iværksættelsen af en indkomstpolitik ikke synes at være til stede – regeringen vil formentlig for ikke at give modstanderne af åbningen til venstre blandt arbejderbevægelsens venstrefløj mere vind i sejlene vige tilbage fra direkte påvirkning af løndannelsen – måtte sådanne yderligere indgreb især blive af finanspolitisk art, hvis man da ikke, hvad mange udenlandske iagttagere har foreslået, skulle have mod til at gennemføre en devaluering af lira'en.

I denne situation, hvor der ikke er udsigt til andet end en vis afsvækkelse af uligevægtstendenserne, har det været vigtigt for den italienske regering at sikre sig valutarisk bevægelsesfrihed. Valutareserverne er ganske vist fortsat meget betydelige, men man har til supplering heraf skaffet sig en række internationale kreditter i marts 1964. Vigtigst blandt disse er et træk på Den internationale Valutafond på 225 mill. $ og en udvidelse af de kortfristede gensidige kreditter med USA og enkelte vesteuropæiske lande. Det vakte nogen opsigt, at der ikke hos Italiens partnere inden for CEE var større beredvillighed til at bidrage til støtteforanstaltningerne for den italienske valuta, således at USA, der lægger særlig interesse for dagen for at gøre den italienske koalitionsregering til en succes, og også i nogen grad det valutasvage UK måtte bære en væsentlig del af byrden. Det er ikke muligt udefra at bedømme, om årsagen til dette lidt ejendommelige spil mest var at finde i fællesmarkedspartnernes utilfredshed med det italienske stabiliseringsprogram, som i alt fald CEE-kommissionen ikke fandt tilstrækkeligt, eller i den italienske regerings ønske om ikke at bringe sig i for stærk afhængighed af Tyskland og Frankrig. Under alle omstændigheder stiller disse begivenheder sammenholdet inden for CEE i et lidt mærkeligt lys.

Til efteråret vil den italienske regering fremlægge det punkt i sit program, som den selv lægger den helt afgørende vægt på: langtidsplanen for årene 1965–69. Om indholdet af denne plan vides for øjeblikket kun ganske lidt, men det er på forhånd klart, at den vil lægge stor vægt på udbygningen af landbrug og industri i Syditalien, og at den vil blive langt mere interventionistisk end hidtidig økonomisk politik. Der er stadig betydelige arbejdskraftreserver i landdistrikterne, og de erfaringer, som især de store nationaliserede foretagender har indhøstet på deres afdelinger i de særligt udvalgte udviklingsområder i Syditalien, er gunstige. Også med den arbejdskraft, der er blevet tilbage i landdistrikterne, er det muligt på ret kort tid at nå op på en meget høj produktivitet. Endnu i en del år fremover vil mangelen på økonomisk og social balance mellem nord og syd på samme

tid kunne begrunde et ambitiøst udviklingsprogram og give muligheder for dets virkeliggørelse. Disse muligheder kan imidlertid blive væsentligt svækkede af kraftig stramning af den økonomiske politik på kort sigt, og det er især i dette perspektiv, at den italienske regerings åbenbare ulyst til at gennemføre en hurtig stabilisering af den økonomiske aktivitet må ses.

FORHANDLINGERNE PÅ ARBEJDSMARKEDET I NORGE OG SVERIGE

Såvel i Norge som i Sverige har der i årets første måneder været ført yderst vanskelige forhandlinger på arbejdsmarkedet. I begge lande foregik forhandlingerne på baggrund af høj og voksende aktivitet, i Norge endog i meget betydeligt tempo.

Det lykkedes ikke Norsk Arbeidsgiverforening og Landsorganisationen at nå til enighed om lønvilkårene for de ca. 140.000 arbejdere og funktionærer, der omfattes af de kollektive overenskomster. For at afværge en af LO varslet strejke vedtog Odelsting og Lagting i slutningen af april at iværksætte tvungen voldgift; kun Socialistisk Folkeparti stemte imod. Det nationale voldgiftsnævn har derefter den 28. april påbegyndt sit arbejde. Det ventes, at voldgiftskendelsen vil blive retningsgivende også for omfanget af de indkomststøttende foranstaltninger til de selvstændige landbrugere og fiskere, idet regeringen har forpligtet sig til at sikre disse grupper en indtægtsudvikling nogenlunde på linie med lønmodtagerne.

Den norske arbejdsmarkedspolitik har med sin fremsættelse af lovforslaget om tvungen voldgift bevæget sig i nogen grad bort fra den linie, som prægede det såkaldte »fellesopgjør« i 1963. Dengang lykkedes det gennem tilsagn om en prisstabiliserende politik og aktiv deltagelse fra statsmagten i overenskomstforhandlingerne at få bragt en aftale i stand, der ikke bragte den økonomiske stabilitet i fare. Regeringen forhøjede derefter støtten til landbrug og fiskeri nogenlunde i takt med de for lønmodtagerne aftalte indkomststigninger. Fellesopgjøret havde kun gyldighed for ét år, og i denne periode steg detailpriserne med op imod 4 %. Dette lader til at have været medvirkende til den mere stejle holdning, som den norske LO indtog i år; samtidig er dog også presset på arbejdsmarkedet taget mærkbart til. LO har krævet lønforhøjelser svarende til ca. 5 % med større stigninger for de lavest lønnede; arbejdsgiverne har – under henvisning til, at deres udgifter til den udvidede ferieordning og andre sociale ydelser er stærkt stigende – tilbudt omkring 2 %. I betragtning af den betydelige styrke, som det norske konjunkturopsving gennem 1963 viste, skal man nok regne med, at voldgiftskendelsen vil komme til at ligge nærmere ved LO's krav.

På det svenske arbejdsmarked nåede hovedorganisationerne den 7. april til enighed om en ny to-årig overenskomst. Direkte berører denne godt tre-

kvart million ansatte, men reelt er den normgivende for alle lønmodtageres forhold.

De lønforhøjelser, som blev resultatet, forekommer ret beskedne: i gennemsnit 1,3 % i 1964 og 3,4 % i 1965. Det må imidlertid her tages i betragtning, dels at overenskomsten medfører forskellige sociale forbedringer, dels at de aftalemæssige lønstigninger traditionelt kun udgør en mindre del af fremgangen i de gennemsnitlige timefortjenester; også i 1964 må lønglidningen ventes at blive betydelig, således at lønniveauet næppe vil stige med mindre end 5 %. Selv dette er imidlertid i interntional målestok en beskeden stigning. Virksomhedernes omkostninger vil øge noget mere, idet de ud over den direkte lønforhøjelse skal betale større bidrag til arbejdsmarkedets tillægspension (ATP) samt et såkaldt afgangsbidrag; disse sidste skal tjene til opbygning af en fond, hvorfra arbejdere, der afskediges p. g. a. nedlæggelse eller sammenlægning af virksomheder, skal modtage støtte i særlige tilfælde. Herudover vil arbejdsgiverne stå over for en omkostningsforøgelse som følge af indførelsen af tre dages længere ferie for de ansatte. Alt i alt andrager disse indirekte omkostninger skønsmæssigt et par procent af lønnen, således at de samlede omkostninger pr. beskæftiget formentlig vil vokse med omkring 7 % i indeværende år og lidt mere i 1965.

Få dage efter at arbejdsmarkedets parter ved forligsmandens hjælp var kommet til enighed om den nye overenskomst, afsluttede staten lønforhandlingerne med tjenestemændene. Den gennemsnitlige lønstigning for de ca. 300.000 statstjenestemænd skulle herefter blive 3,5 % i 1964 og 4,8 % i 1965. Det forekommer i denne forbindelse interessant, at staten – trods den nære sammenknytning i tid med forhandlingerne på arbejdsmarkedet – ikke følte sig bundet til at give tjenestemændene samme procentvise forhøjelser som lønmodtagerne omfattet af de kollektive overenskomster. Man tog således hensyn til, at i alt fald den væsentlige del af disse lønmodtagere ud over de aftalemæssige stigninger er i stand til at ophå højere indkomster gennem lønglidning. Argumenterne for at give tjenestemændene de største procentvise forhøjelser synes ikke at have mødt manglende forståelse hos den svenske LO.

3–5–1964

N. Th.